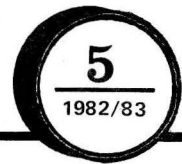

JEZIK

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 30, BR. 5, 129–160, ZAGREB, LIPANJ 1983.

Dr. BRATOLJUB KLAJČ

(1909 – 1983)

Hrvatska je filologija izgubila još jednog poslanika: dne 2. ožujka 1983. napustio nas je dr. Bratoljub Klaić koji je punih pedeset godina bio neobično aktivan u našoj lingvistici i u našoj kulturi, iako se moglo nekome činiti da nije u prvim redovima. Ako danas bacimo pogled unatrag, moramo utvrditi da je od rijetkih učenika prof. Stjepana Ivšića pokojnikova naraštaja upravo Bratoljub Klaić opusom daleko sve nadmašio. Po naravi je bio živ i poletan, vječno nasmijan, a u struci sveobuhvatan, u radu neumoran. Ovih nekoliko redaka neka bude prilog kojim će se uspomena na ovog našeg lingvistu trajno čuvati.

Bratoljub Klaić rodio se 27. srpnja 1909. u Bizovcu. Na krstu je dobio ime Adolf, ime koje je nosio i otac mu (majka mu je Agata-Marija). Od svoje treće godine živi u Zagrebu. U mladenačkim radovima uz pseudonim *Bizovčić* „prevodi” svoje ime u *Bratoljub* (takvo „prevođenje” nalazimo za ovo ime npr. već u Veselićevu *Njemačko-hrvatskom rječniku*, Beč, 1854; tu se kaže: „*Adolph* = *Adolf*, *Adolfo*, *Bratoljub*, *Ljubibrat*”). Kasnije uz *Adolf* dodaje i *Bratoljub* pa mnoge svoje radove i članke potpisuje kao Adolf Bratoljub Klaić, kasnije i samo kao Bratoljub Klaić. Pučku je školu polazio 1915–1919, srednju (Dругу klasičnu gimnaziju) u Zagrebu 1919–1927 (gdje je i maturirao 27. 6. 1927),

sveučilište (filozofski fakultet, X. grupa: A. povijest južnoslavenskih književnosti, B. hrvatski jezik sa staroslavenskim, C. narodna povijest, češki jezik i njemački). 1927–1932. Diplomirao je 8. 10. 1932. Vojni je rok odslužio 1932–1933. Iza studija bio je kraće vrijeme na specijalizaciji u Češkoj i Poljskoj, u Poljskoj u dva navrata 1933. i 1937. Kao rezultat tog boravka, a na nagovor polonista Julija Benešića, koji se 1933. nalazio u Varšavi, napisao je oveću raspravu *Bronisław Grabowski i Hrvati* (objavljeno u *Nastavnom vjesniku*, br. 48, 1939–1940). Kao profesor službovao je na realnoj gimnaziji u Vukovaru 1934–1939, u Prijedoru 1939 (osam mjeseci), u Osijeku 1939–1940. Godine 1940. premješten je na Drugu mušku realnu gimnaziju u Zagreb, s time da radi u Odjelu za prosvjetu te se od 1941. nalazi u Uredu za jezik. Godine 1943. postiže doktorat na osnovi teze „Bizovačko narječje” (od koje je dosada objavljen samo omanji separat). Iste je godine imenovan izvanrednim profesorom na Visokoj pedagoškoj školi u Zagrebu. Godine 1946. postaje urednik Rječnika hrvatskog jezika u Nakladnom zavodu Hrvatske. Paralelno je bio honorarni nastavnik na Zemaljskoj glumačkoj školi u Zagrebu, od 1950. redoviti profesor na Akademiji za kazalište, film i televiziju (današnji naziv te ustanove) gdje je tridesetak godina predavao hrvatsku gramatiku, akcentologiju i dijalektologiju. Umirovljen je 1980.

Prije nego prijedemo na detaljan prikaz njegove filološke djelatnosti, spomenimo da je u poratno doba bio akcentološki savjetnik na radio-stanici, u kazalištima, naročito u Dubrovniku, svakog ljeta, na Dubrovačkim ljetnim igrama, od 1950. U velike filološke poslove koje je obavio B. Klaić ubrajamo: rječnik stranih riječi, akcentološki rječnik i prijevode klasičnih pisaca.

Klaićev rječnik stranih riječi nastao je u NZH, i to tako da su najprije na njemu radili ekipno (uz B. Klaića, V. Putanec i A. Šimčik), a poslije sam B. Klaić koji djelo i izdaje pod naslovom *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica* (od 4. izd. naslov je: *Veliki rječnik...*). U ovaj posao B. Klaić ulaže najveći napor i po njemu je poznat u zaista širokom krugu čitatelja. Može se mirne duše tvrditi da je B. Klaić tim rječnikom izvršio veliku kulturnu misiju u našem društvu u drugoj polovici 20. stoljeća. Djelo je doživjelo osam izdanja (od 5. izdanja djelo „dopunjuje i priređuje” sin autorov dr. Željko Klaić): 1951¹, 1952², 1958³, 1962⁴, 1966⁵, 1972⁶, 1974⁷, 1978⁸.

Posebnu sudbinu ima i Klaićev akcenatski rječnik koji dosada nije izdan. Budući da mi akcenatskog rječnika nismo imali, B. Klaić izrađuje 1946–1950. poseban akcenatski rječnik. Kako u našem jeziku sve riječi imaju i akcenat, nastala je tako najveća zbirka naših riječi u kojoj se po stanovitim pravilima može naći odgovor na pitanje kako treba glasiti akcenat koje riječi, dakako i u kosim oblicima. Djelo je više puta nudeno za izdavanje, ali do danas nije našlo izdavača. Ipak je već i ovakvo izvršilo dvije funkcije, kao djelo na temelju kojega je sam Klaić mogao naći određeni akcenat, te kao djelo koje je poslužilo za izradu pravopisnog rječnika što je izdan 1960. Urednici dakako nisu sav materijal Klaićeva rječnika unijeli u pravopisni rječnik, nego samo one riječi za koje su urednici pravopisnog rječnika smatrali da predstavljaju pravopisni problem.

Prijevod klasičnih pisaca treći su veliki posao koji je obavio B. Klaić. Kako stari postojeći prijevodi nisu više zbog „starog” jezika bili ni za čitanja ni za prikazivanja, B. Klaić se dao na prijevod i prepjev mnogih klasičnih djela. Kao vrstan poznavalac i izvorni znalac štokavske akcentuacije, a i znalac lijepog književnog jezika, on je bio kao stvoren da obavi i obavlja taj posao. Može se govoriti o „ispravnosti” pojedinog prijevoda (kao uostalom

o svakom prijevodu), ali se mora reći da se ti prijevodi lijepo čitaju i da glatko teku. Tako je B. Klaić i tu obavio za našu kulturu važan posao, tj. i za prijevodnu književnost i za kazališnu umjetnost. Navodimo sve te prijevode da bi popis mogao poslužiti onome tko će ga trebati:

1. Eshil: *Okovani Prometej* (Forum, 6, 1964),
Agamemnon (Forum, 9, 1965),
Sedmorica protiv grada Tebe (Forum, 17, 1969),
Perzijanci (Forum, 19, 1970),
Pribjegarke (Forum, 17, 1971).
2. Sofoklo: *Ajant* (Republika, 29, 1973),
Edip na Kolonu (Forum, 17, 1974),
Filoktet (Republika, 30, 1974),
Elektra (Republika, 31, 1975),
Trahinjanke (Forum, 19, 1975).
3. Euripid: *Hekuba* (Forum, 15, 1973),
Hipolit (Forum, 31, 1976).
4. Vergilije: *Eneida* (1. pjevanje, Republika, 21, 1965).
5. Platon: *Obrana Sokratova* (za kazalište „Gavella”).

Prije nego prijedemo na prikaz Klaićeva filološkog rada, spomenimo da je u mladim danima pisao i književnu prozu: *U pudarini* (Sremske novine, 43, 1939), *Buš pocuknul* (Hrvatski list, 22, 1941, br. 7343), *Svadbeni dar* (Hrvatski list, 22, 1941, br. 7147), *Šidska katastrofa* (Omladina, Zagreb, 24, 1940–1941, br. 6).

Njegov znanstveni rad u kojem raspravlja pojedina pitanja iz filologije odnosi se u prvom redu na akcentuaciju u našem jeziku, manjim dijelom na našu dijalektologiju. Uz njegovu tezu o bizovačkom dijelektu gdje raspravlja i o pitanju prostiranja kajkavskog narječja do u Slavoniju, B. Klaić je pisao i ove dijalektološke radove: 1. *O podravskom akcentu i kvantiteti* (Južnoslovenski filolog, 15, 1936), 2. *Podravski ekavci* (Hrvatski list, Osijek, 17, 1936, br. 86). Priličan je broj Klaićevih članaka o našoj ortoepiji i leksikografiji. Posebno spominjemo:

1. *Jezične novotvorine negda i danas* (Hrvatski list, 22, 1941, br. 7147).
2. *Šenoa i naš kazališni jezik*, Republika, 11, 1955, sv. 9. i 10).
3. *Iz bilježnice kazališnog lektora* (Jezik, III, V).
4. *Akcentuacija u novom pravopisu A. Belića* (Jezik, I).
5. *O zamjenjivanju tudica u našim riječima* (Jezik, I).
6. *O glagolima oživit i oživjeti* (Jezik, II).
7. *O deklinaciji i akcentuaciji tudica muškoga roda na samoglasnik* (Jezik, IV).
8. *O akcentu genitiva množine dvosložnih imenica srednjega roda* (Jezik, V).
9. *Kojega je roda riječ „naočari”* (Jezik, V).
10. *Nama je u Kazališnoj akademiji potreban „starinski” akcent u lokativu jednine* (Jezik VI).
11. *Varijacija na temu prenošenja akcenta na proklitiku* (Jezik, VI).

12. *O akcentu aorista* (Jezik, VI).
13. *Sibilizacija u stranim riječima* (Jezik, IX).
14. *Njemački jezik u komedijama Jovana Sterije Popovića* (Jezik, IX).
15. *Akcentatske inovacije među jednosložnim promjenljivim riječima u novom Pravopisnom rječniku* (Filologija, 4, 1963).
16. *Jedan pedagoški pokušaj u akcentologiji* (Ivšićev zbornik, 1963).
17. *Leksičke bilješke uz jedan Krležin tekst* (Republika, 19, 1963).
18. *Još uvijek mi treba stara gramatika* (Maretićeva, Republika, 19, 1963).
19. *Profesoru Ljudevitu Jonkeu o njegovoj knjizi „Književni jezik u teoriji i praksi” – poslanica* (Republika, 20, 1964).
20. *Kako je Matoš krstio Skerlića* (Republika, 24, 1968).
21. *O novom rječniku „obiju Matica”* (Republika, 24, 1968).

Jedan dio ovih članaka objavio je B. Klaić u knjizi *Između jezikoslovlja i nauke o književnosti* (Matica hrvatska, Zagreb, 1972), s dva nova članka: 1. *Nepoznati Tin*, 2. *Gavella i kazališni jezik*, a članak je o Steriji (ovdje br. 14) proširen u „Jezična problematika u nekim komedijama Jovana Sterije Popovića”.

Mnogi su od tih članaka, kao što se vidi, objavljeni upravo u časopisu Jezik.

U prikazivanju jezične problematike B. Klaić u Jezik uvodi vedrije tonove, već u svojim prvim člancima, a posebno člankom Četiri plača iz muke po Matošu (XXIV).

U ediciji „Pet stoljeća hrvatske književnosti” priredio je B. Klaić i jezično komentirao dosta velik broj pisaca, a za JAZU je pravopisno uredio Matoševa djela (20 knjiga).

Da završimo: Bratoljub Klaić je lingvist koji je našu lingvistiku, filologiju i kulturu zadržao neobično mnogo. Svojim talentom i marom bio je poslenik neobično velikog formata na uzoranoj i neuzoranoj njivi našega jezikoslovlja.

Valentin Putanec

JEDNA PROZODIJSKA INTERPRETACIJA

(Miroslav Krleža: *Pjesma mrtvom čovjeku*)

Krunoslav Pranjić

Interpretacija, a prozodijska?! Da! Latinski: *interpretari* = biti posrednik, tumačiti, razlagati; interpretirati (v. nadalje u *Klaića*) može značiti i ovo: poseban način na koji reproduktivni umjetnik oblikuje djelo koje izvodi. Pa da se uzdičimo ako li je ovo iole istini nablizu: što je – uzmimo – klavirist Chopinovoju kojoj mazurki, to da smo mi kojoj – uzmimo – pjesmi ili ma kojemu književnosnome tekstu kad ih uzmemo objašnjavati. Zašto da ne? Na ustuk jednome ultraškom, a branjivu raširenu stajalištu kako pjesništvu ne treba „advokatisanja” interpretatorskim posredništvom, interpretacije su odvajkada, tj. otkad je pjesništva, pak će valjda i biti da će ih, interpretacijā, biti dokle god njega, pjesništva, uzbude. Jer, hoćemo-nećemo, tumačenje pjesmōtvora i traganje za, osobito, posrednim mu smislovima, temeljem je svakog proučavanja pjesništva kojemu se (prouča-